

Розділ XXIV

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИКИ, СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ, СУДОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СУДОЧИНСТВА

ТЩЕНКО В. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри криміналістики, доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ПОНЯТТЯ, ЗАВДАНЬ І ЗМІСТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

Криміналістика розробляє наукові рекомендації, що спрямовані на оптимізацію слідчої та судової діяльності з розслідування кримінально релевантних подій, встановлення всіх обставин злочину та винних осіб. У ході розслідування вирішуються завдання різного масштабу і ступеня складності, постійно пов'язані із збиранням і перевіркою доказів, що зумовлює вибір і застосування відповідних процесуальних і криміналістичних засобів тактичного і стратегічного характеру. В криміналістиці тактичні завдання та засоби їх вирішення розглядаються у розділі «Криміналістична тактика», а положення, що відносяться до стратегії розслідування, у розділі «Криміналістична методика розслідування злочинів».

У загальноуживаному значенні поняття «тактика» визначається як сукупність засобів і прийомів досягнення наміченої мети, лінія поведінки особи у відповідній ситуації, що, в цілому, спостерігається і в криміналістиці (Р.С. Белкін, О.Я. Баєв, В.І. Комісаров, В.Ю. Шепітько та ін.). Зазвичай термін «тактика» застосовується до певного виду або відрізка діяльності, який відзначається рисами боротьби, протидії, суперництва, необхідністю оцінки ситуації, вибору оптимальних засобів вирішення поставлених завдань, прогнозування поведінки учасників діяльності та результатів прийнятих рішень. У багатьох випадках розслідування злочинів здійснюється за умов складних та конфліктних ситуацій, дефіциту і невизначеності необхідної інформації, різних форм і способів протидії з боку тих чи інших учасників кримінального

провадження. Тому необхідна наукова розробка рекомендацій, спрямованих на подолання такої протидії, відшукування шляхів здобування об'єктивної, в тому числі прихованої інформації.

Утім тактичні рекомендації розроблюються не тільки для подолання явної чи потенціальної протидії, але й для встановлення психологічного контакту з учасниками слідчої дії, спонукання їх до співпраці, з'ясування причин помилок та виправлення їхніх хибних поглядів і оцінок, задля раціональної організації проведення слідчих дій.

З урахуванням різних сторін щодо вирішення різноманітних завдань розслідування криміналістична тактика використовує теоретичні і методологічні положення криміналістики, правила і рекомендації криміналістичної техніки, знання з психології людини та її поведінки, наукової організації праці й теорії управління, логіки й інших наук. Крім того, всі тактичні рекомендації повинні відповідати принципу законності і ґрунтуватися на нормах кримінального процесуального права.

Виходячи зі сказаного, криміналістичну тактику можна визначити як розділ криміналістики, в якому вивчаються закономірності поведінки злочинця, механізму утворення й використання інформації різного типу і походження, раціональної діяльності суб'єктів кримінального провадження з метою оптимального вирішення проміжних (локальних) завдань розслідування та успішного проведення окремих слідчих дій або їх комплексів.

Наведене поняття криміналістичної тактики дає змогу віднести до неї такі завдання.

1. Розробка тактичних прийомів і засобів виявлення та використання вербальної і невербальної інформації в ході проведення слідчих дій.

2. Розробка тактичних рекомендацій по виявленню ознак особи невідомого злочинця в ході проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

3. Вивчення особи злочинця та його поведінки у ході підготовки, вчинення та приховування злочину, способів протидії розслідуванню з метою правильного уявлення щодо особистості підозрюваного (обвинуваченого), прогнозування його поведінки під час розслідування, зокрема під час проведення певної слідчої дії, попередження та викриття неправдивих показань, можливостей знищення або викривлення доказової інформації тощо.

4. Розробка тактичних засобів з виявлення, запобігання й подолання протидії розслідуванню з боку суб'єктів кримінального провадження, а також зі захисту джерел інформації і збереженню доказів.

5. Вивчення і використання досвіду слідчої та судової практики, пов'язаної з застосуванням тактико-організаційних засобів (зокрема, тактичних операцій), тактичних прийомів і правил у розслідуванні та проведенні окремих слідчих дій.

6. Розробка нових та вдосконалення існуючих тактичних прийомів та їх комплексів (тактичних комбінацій) підготовки й проведення

окремих слідчих дій з урахуванням тактичних слідчих ситуацій і поставлених завдань.

7. Розробка організаційних і технологічних принципів і засобів планування і проведення тактичних операцій, спрямованих на вирішення певних проміжних завдань розслідування.

8. Розробка наукових рекомендацій стосовно раціонального застосування відповідних тактичних засобів при підготовці і проведенні слідчих дій і тактичних операцій у типових тактичних слідчих ситуаціях.

Структурно зміст криміналістичної тактики включає: 1) загальні положення і 2) тактику слідчих дій і тактичних операцій.

До загальних положень криміналістичної тактики належать положення щодо: поняття, завдань, змісту і структури криміналістичної тактики; співвідношення криміналістичної тактики з іншими розділами криміналістики, кримінальним процесом, судовою психологією та іншими науками; системи тактичних засобів і принципів їх застосування в ході досудового розслідування і судового розгляду; тактичних прийомів та вимог, що до них ставляться; тактичних аспектів вивчення особи й поведінки (злочинної тактики) підозрюваного, обвинуваченого, а також особи і поведінки свідка і потерпілого.

Заслужують на увагу подальші наукові дослідження, що виникають з проблем злочинної тактики, тактики обвинувачення і захисту в суді, напрямів використання нетрадиційних засобів і прийомів отримання кримінально значущої інформації.

До спеціальної частини криміналістичної тактики слід віднести: організаційні і тактико-технологічні основи проведення слідчих дій; тактику і технологію підготовки і проведення окремих слідчих (розшукових) дій; тактику і технологію проведення негласних слідчих (розшукових) дій¹; основні засади організації і проведення тактичних операцій; положення щодо використання тактичних прийомів у судовому розгляді з боку прокурора (обвинувача) і захисника.

Вважаємо, що положення стосовно планування розслідування, а також розробки і перевірки версій доцільно розглядати як окреме вчення в розділі «Теоретичні і методологічні основи криміналістики».

---

¹ Оскільки методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій не підлягають розголошенню (п. 1 ст. 246 КПК України), правила, тактика і технологія таких дій викладається в літературі з обмеженим доступом